

conc. De iis quae naturae lege constituta sunt; rursus subdistinguo: poterit de iis legem ferre, ut ea servanda urgeat; concedo: ut ea proscribat vel infirmet; nego *majorem*.

Ad *minorem* autem, distinguo etiam. Circa religionem liberos cives esse oportet, quatenus impediri nequeunt in officiis exequendis verae religionis; concedo: ideo inique praescribebat *Nabuchodonosor*, ut cives ipsum tantum deprecarentur, non vero Deum (1). Liberi esse debent ut religionis officia impie contemnant, vel superstitiose agant: nego. Etenim ista non minus honestati adversantur et societatis bono, quam furari et rebellari.

22. Prae oculis igitur habere oportet, non esse jurisdictioni principum commissa quaecumque societatis bono sunt necessaria; sed illa solum quibus Deus vel jure naturali, vel positivo, aliter non providit. Sic nequeunt illi cives adigere ut filios procreent; ad id enim a Deo melius provisum, cum singuli homines, universim, persentiant quid sibi in hac re expediat, quidve valeant; quod sane nequirent principes, sine gravissimis ac frequentissimis erroribus, decernere. Pariter, filios instituere, quod opus amoris est, multique laboris, non potest ad societatem vel principes deferri, nam id natura, multo efficacius, parentum amori commisit, qui filios ut se ipsos, vel plus etiam, diligunt. Ut quid ergo extraneus quivis sibi munus hoc arrogabit?

23. Sic igitur, quandocumque Deus, circa religionis officia, iudices et magistros constituerit, ab iis societas ejusdemque moderatores normam suscipiant oportet ad Deum colendum: quemadmodum in populo Israëlitico istud docendi munus summis sacerdotibus commissum fuit (2): *Habetis scientiam discernendi inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum: doceatisque filios Israël omnia legitima mea quae locutus est Dominus ad eos per manum Moysi*: Ideo in lib. Exodi praescripsit Deus (3): *Portabit Aaron nomina filiorum Israel in Rationali judicii* (voces scriptas) *Doctrinam et Veritatem* (Vrim et Fummin), *quae erunt in pectore Aaron, quando ingreditur coram Domino; et gestabit iudicium filiorum Israël in pectore suo, in conspectu Domini semper.* Qua de re vide *Malachiam* (4), et *Ecclesiasticum*, (5) et li. 2 *Paralipomenon* (6). Et in Nova Lege notum est, Apostolis et eorum successoribus traditam docendi potestatem (7): *Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae*. Unde haec tessera, qua Christiani dignoscuntur (8): *«Qui novit Deum audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos: in*

(1) Dan. VI. et 2.^o Parat. XX, 3.—(2) Levit. X, 10.—(3) XXVIII, 29, 30.—(4) C. II, 7.—(5) C. XLV, 12.—(6) C. XIX, w. 8 et. seq.—(7) Matth. XXVIII, 19.—(8) 1.^a Joan. IV. 6.

hoc cognoscimus Spiritum veritatis, et spiritum erroris.» Quapropter, magnus ille Conciliorum Pater sanctus (1) Osius scribebat ad imperatorem Constantium: «Ne te rebus immisceas ecclesiasticis; »nec nobis his de rebus praecepta mandes: sed a nobis potius haec »ediscas. Tibi Deus imperium tradidit, nobis ecclesiastica concedi- »dit. Ac quemadmodum qui tibi imperium subripit Deo ordinanti »repugnat; ita metue, ne si ad te ecclesiastica pertrahas, magni »criminis reus fias. *Reddite, scriptum est, quae sunt Caesaris Cae- »sari, et quae sunt Dei Deo*; Neque igitur terrae nobis imperare li- »cet, neque tu, Imperator, adolendi habes potestatem.» Quam duplicem potestatem in antiquissimis regnis, ex. gr. Aegyptiorum, fuisse quoquam distinctam, et civilia ad reges, religiosa ad sacer- dotes spectasse, monumenta tradunt historica.

§ V.

Jura Religionis tueri debet societas.

Dico V. Tenentur societatis moderatores ea religionis jura et officia tueri, quae lege naturali, vel potestate legitima sive divina, sive humana, sunt constituta; ideoque adversa omnia repellere et proscribere. Est haec certa et catholica doctrina.

24. Prob. 1.^o Concil. Trident. (2) Principes muneris sui admonuit: «Superest nunc, ut Principes omnes, quod facit, in Domino »moneat, ad operam suam ita praestandam, ut, quae ab ea (Sancta »Synodo) decreta sunt, ab haereticis depravari, aut violari non »permittant; sed ab his, et omnibus, devote recipiantur et fideliter »observentur.»

Pius Pp. IX (3) Illorum damnat errorem, qui «contra sacrarum »Litterarum, Ecclesiae, Sanctorum Patrum doctrinam, asserere non »dubitant, optimam esse contitionem societatis, in qua Imperio »non agnoscitur officium coërcendi sancitis poenis violatores ca- »tholicae religionis, nisi quatenus pax publica postulet.» Ad episcopos autem omnes hortatur: «Atque etiam ne omittatis docere re- »giam potestatem non ad solum mundi regimen, sed maxime ad »Ecclesiae praesidium esse collatam.»

Id muneris sui officium cum agnovissent Imperator Marcianus et Pulcheria, plaudentes confirmarunt PP. Syn. Chalced. In oratione enim ad Concilium habita dixit Imperator; se cum

(1) Macedae, S. J. opus: *Osius vere Osius*.—(2) Sess. XXV. De Recip. et observ. Decretis. C. *Tanta fuit*.—(3) Encycl. *Quanta cura*.

Pulcheria eo venisse «ad fidem roborandam, non ad potentiam »ostendendam, sive exercendam, exemplo Constantini; ut veritate »inventam, multitudo non ultra pravis doctrinis attracta discordet.» Quibus auditis, Episcopi plaudentes Augusto et Augustae acclamantur.

25. Probr. 2.^o Deus promeritis regi Josaphat (1) indulget poenas, eo quod populum ad legem obsequendum adigebat; per prophetam enim ei dixit: *Iram quidem Dei merebaris: sed bona opera inventa sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Juda, et praeparaveris cor tuum, ut requireres Dominum Deum Patrum tuorum.* Laudat quoque Scriptura regem Asa, qui statuit (2): *Si quis non quaesierit Dominum Deum Israel, moriatur a minimo usque ad maximum, a viro usque ad mulierem.* Exinde evenit, ut omnes qui erant in Juda in tota voluntate quaesierunt Deum et invenerunt, praestititque eis Dominus requiem per circuitum. Unde meruit rex laudari a Spiritu S. *Cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.* Item: Jehu (3) familiam impii regis Achab delevit, sacerdotes Baal occidit et statuam idoli combusit: *Dixit autem Dominus ad Jehu: Quia studiose egisti quod rectum erat, et placebat in oculis meis, et omnia quae erant in corde meo fecisti: filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel.* Verum his similia passim in SS. Litteris leguntur.

26. 3.^o PP. Concilii Chalcedonensis, unanimi et consensu et praeconio, uti supra innuebamus, Pulcheriam imperatricem collaudarunt, et expultricem haereticorum, piam, orthodoxam consalutarunt, nec non et Marcianum tunc Imperatorem; quod, scilicet, haereticos coercuissent, et fidem firmiter propugnassent. Pariter S. Leo iisdem plurimum, totius Ecclesiae nomine, gratulabatur, quod de Nestoriana haeresi primum, et demum de Eutichetis errore victoriam reportassent. (Vide Acta conc. Gen. Ephes. et Chalcedon.)

S. Augustinus (epist. 48 ad Vincent.) docet; Donatistas et alios in haeresi sordescentes, non tantum verbo Dei instruendos, sed et vi poenisque cogendos esse ad orthodoxam fidem, eo quod poenae sint illis occasio sapiendi; idque probat, tum sacris scripturis, tum experientia multorum, qui poenis reducti sunt ad sanam fidem. Inde concludit: «His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges serviunt Domino in timore, ita profuit, ut nunc »alii dicant: jam hoc volebamus, sed Deo gratias, qui nobis occasionem praebuit jam faciendi, et dilationum morulas amputavit.»

27. Probr. 4.^o a) Tenetur societas, ideoque et princeps personam

(1) 2, Paral.— 2) 2, Paral. XV, 13.— 3) 1. 4 Reg. X.

ejus agens, obsequium et cultum Deo exhibere. Atqui Dei opponitur obsequio, quod societatis quodcumque membrum jura laedat ac officia religionis; ergo societas, ejusdemque moderatores, tueri illa tenentur.

Maj. supra constat (n. 13); *minor* aperta est.

b) Debent societatis moderatores mala quaevis ejusdem, prout valeant, avertere. Sed magnum affert societati detrimentum, si religionis jura et officia a civibus contemnantur, vel parvi fiant (ibid.): ergo tenentur societatis moderatores jura religionis...

c) Qui erga Deum contemnit officia ac munera, multo facilius versus societatem et alios cives jura laedet ac officia: ergo tamquam reipublicae pestis impii omnes ab illa eradicandi sunt.

28. Obj. Societatis moderator ad externum tantum servandum ordinem est constitutus. Sed in Deum peccata ad internum spectant conscientiae forum: ergo coercendi minime sunt qui religionis officia praetergrediuntur.

Resp. dist. *min.* In Deum peccata, quae solum intra mentem admittuntur, ad forum pertinent conscientiae; conc. Si in lucem prodeant; nego.

§ VI.

Quid et quotuplex sit Religio pressius definitur.

29. Religionis genuinum conceptum ponere necessum est, quae, ut omnes consentiunt, habitudinem aliquam hominum in Deum innuit. «Religio, aiebat Cicero (1), est quae superioris cujusdam »Naturae, quam divinam vocant, curam caeremoniamque affert.» Si *objective* quid sit religio perquiramus, est cultus ipse, seu honoratio Dei. Inde intelligetur, duplici modo posse res aliquas religionis nomine appellari: *materialiter* vel *formaliter*, ut in scholis loquimur. Scilicet, si perpensa tantum rei cujusvis aptitudine ut per eam Deo honor deferatur, religio res illa dicatur, *materialiter* voce utimur. Sic Jacobus (2) ait: *Religio munda et immaculata haec est, visitare pupillos...*; Jurisconsulti, pari sensu, juramento vocem istam religionis dedere: etenim, opera misericordiae, juramenta, et caetera, subjectum et materia religionis esse valent. Quod si rei cujusvis usus, quo in Dei refertur obsequium, religio esse dicatur; juxta formalem significationem appellatio tunc adhibetur: juxta hunc sensum apte et apposite Cicero religionem supra describit dicens; complexum illum esse caeremoniarum quibus superioris divinaeque naturae excellentia colitur.

(1) L. 2, de Invent.—(2) Ep. c. I, 27.

Potest quoque Religio *subjective* spectari; et innuit mentis habitudinem erga Deum, qua recte animus se habet et afficitur circa illa quae ad Dei cultum pertinent. Juxta ejusmodi sensum dici homines solent *religiosi*, seu religionem profiteri; uti Cornelius ille, romanus centurio (1). Pari modo, cum plures in eodem statu, seu habitudinum complexu, ad Deum colendum consentiunt, solet status ille *Religio* dici. Sic dicitur Religio Judaica, Christiana, Mahumetica, etc.

30. Quod ad partitionem Religionis pertinet, imprimis divisionem illam religionis in *veram et falsam*, si scienter loqui oportet et juxta rei proprietatem, probare non possumus: nihil enim nisi in suas partes partiri potest, uti corpus in solidum et liquidum, non autem in rem et umbram; corporis enim umbra non est corpus. Judicia quidem hominum circa religionem recte divides in vera et falsa: cum autem Deus nullo vitio, nullove errore coli possit, religio alia esse non potest, nisi vera et honesta: quodcumque autem, vel vitiosum vel erroneum, umbram aliquam religionis simulet, *superstitionem* proprio nomine apposite appellabis, non autem religionem (2).

31. Genuina ergo retenta religionis idea, eam divides in *naturalem et supernaturalem*. Religio naturalis illa foret, quam solius rationis dictamen gigneret; supernaturalis autem, quae a superno revelationis lumine enascitur. Ejusmodi religionis perfectio, supernaturalitas nempe, ex triplici respectu, seu fonte, nasci potest: ab excellentia Dei cui impenditur cultus; a materia, seu signo, quod ad illam significandam adhibetur; et ab honestate actus quam voluntas attingit. Religio enim naturalis respicit divinam ordinis naturalis excellentiam, quam nuda proinde potest ratio apprehendere: è contra religio supernaturalis. Item, signum cultus, seu honoris, quod naturalis adhibet religio, est naturale; puta adolere incensum, occidere victimam: verum accidere potest ejusmodi signum rem aliquam esse supernaturalem; ut actus fidei, spei, charitatis, sacrificium eucharisticum, etc.; quo ex capite erit quoque religionis actus *supernaturalis*, si proportionata voluntas tale signum attingat. Denique illa quae in Deo colendo elucet honestas, apprehenditur a naturali religione juxta naturalem honesti normam; a supernaturalis religio ad altiorem honestatis regulam respicit.

32. Verumtamen, cum supra dictum fuerit, religionem in stricto vel lato sensu dici posse; ea, quam nunc exposuimus, inter naturalem et supernaturalem differentia ad stricte dictam respicit

(1) Act. X, 2.—(2) SUAREZ, l. 1, de *Virt. Relig.*, c. 2, n. 4.

religionem: quatenus autem religionem dicimus, complexum omnium erga Deum officiorum, illa dicenda erit naturalis religio, quae non nisi officia illa amplectitur, quae jus naturale constituit: quod si alia adjiciat officia ab altiori orta origine, supernaturalis, quodammodo saltem, religio dicenda erit. Quo ex capite, tum primi hominis religio, tum judaica, tum christiana, supernaturales quoque dicendae sunt: plurima quippe mandata, praeter naturalem legem, complectuntur.

33. Partiantur etiam aliqui religionem in *positivam et indeterminatam*, seu vagam. Religio *positiva* certa proponit dogmata credenda, et officia exequenda, quibus Deo debitus impendatur honor: *vaga* autem religio quidlibet pro libitu permittit, ideoque ad usum impiorum, quorum nulla est religio, nomen obtinuit.

ARTICULUS II.

Idea et natura divinae revelationis.

§ I.

Quid sit revelatio universim elucidatur.

34. Quaevis rei occultae, quatenus occultae, manifestatio potest revelatio dici: at cum id multimode fieri possit, proprie dicta *revelatio* specialem sibi manifestandi vindicat modum. In primis indicat revelatio actionem aliquam illius qui revelat, terminatam *ultimo* ad rei revelatae notitiam, *proxime* autem ad medium aliquod ex quo notitia gignitur. Oritur autem notitia, intrinsecus perspecta, cum posita sit in transcendentali quodam respectu, ex duplici elemento seu termino; nempe, ex potentia cognoscitiva apte disposita, seu completa; et ex objecto convenienter proposito. Quicumque igitur, quovis modo, ad haec cooperatur, sive ut compleatur cognoscendi vis, sive ut proponatur huic objectum, revelare quodammodo dici poterit. Sic ille qui infirmos sanat oculos, objecta revelat quae aeger videre nequibat: sic pariter tabulam revelat depictam qui lumen in eam immittit, vel quo operiebatur aufert velamen. Insuper, objecti cujusvis notitia vel immediata est, vel mediata: prioris exemplum habes in primorum principiorum, seu axiomatum, cognitione; posterioris autem in conclusionibus quae ex illis fluunt. Ad hanc mediatam cognoscendi viam pertinet notitia, quam ex aliorum haurimus testimonio: etenim cum aliquem scimus et veracem existere, et rei quam testatur minime ignarum, certam ab eodem notitiam libenter accipimus. En

igitur quid *revelationis divinae* nomine, sensu stricto et proprio, innuitur: Testimonium Dei ut nobis objective propositum.

Notes tamen oportet, ad hanc non esse referenda disquisitionem subsidia illa quibus mens nostra a Deo fulcitur, ut assensum praebeat salutarem revelatis veritatibus; non enim de revelatione *subjective* perpensa, sed *objective* intellecta inquirimus: cetera in disquisitione de Fide, et de Gratia elucidantur.

§ II.

Revelationis fit analysis.

35. Ut clarior revelationis evadat conceptus, brevis ejusdem instituenda analysis. Cognitio mediata, quae interposito testimonio innititur, fides appellatur: fides autem, seu assensus testimonio alterius innixus, firmitatem, seu certitudinem haurit a testantis auctoritate, id est, scientia et veracitate; igitur in divina revelatione primum nobilioremque locum, ad scopum quo illa fertur assequendum, habet ipse Deus, cui omnia ipsius attributa identificantur.

Deinde assensus, auctoritate attestantis innixus, ad aliquod objectum, sub veri ratione, terminatur: jam vero elucet objecti ejusmodi veritas, ut supponimus, testantis auctoritate; ergo dum mens veritati assentitur revelatae, assensum simul praebet auctoritati attestantis, id est, veritati scientiae et locutionis personae revelantis; ut enim fert philosophicum effatum: «propter quod unumquodque tale, et illud magis.» Unde ait S. Thomas (1), fidem Deo revelanti datam «infallibili veritati inniti;» et rursus ait: «ipsi veritati divinae fides innititur tamquam medio.» Proinde secundum locum in conceptu revelationis veritas illa, seu objectum, habet, quod a revelante proponitur; quem ordinem sic lucide exponit (ibid.) S. Th. «Cujuslibet agnoscitivi» habitus objectum duo habet, scilicet, id quod materialiter cognoscitur, quod est sicut materiale objectum, et id per quod cognoscitur, quod est formalis ratio objecti; sicut in scientia geometricae, materialiter scita sunt conclusiones; formalis vero ratio sciendi, sunt media demonstrationis, per quae conclusiones cognoscuntur. Sic igitur in fide si consideremus formalem rationem objecti, nihil est aliud quam veritas prima. Unde ipsi veritati divinae fides innititur tamquam medio.»

(1) I. P. q. 1, a. 8 et 2, q. 1. a. 1.

At praeter haec duo, aliud est in revelatione perpendendum elementum, scilicet, conjunctio veritatis divinae, seu elementi *formalis*, cum *materiali*, id est, veritate revelata. Cum enim haec elucescat et veri rationem induat per illam, tamquam *medium formale*, necessum est utramque in unum coalescere objectum, seu conjunctim menti proponi. Quaerimus ergo: ejusmodi conjunctio a) in quo reponitur? b) quomodo efficitur?

§ III.

Conjunctio summae veritatis cum objecto revelato.

36. a) **Dico VI.** Conjunctio ista veritatis primae cum secunda, seu formalis objecti cum materiali, sita est in verbo seu testimonio Dei.

Id clare elucet in primis ex eo quod habet. Joannes (1): *Qui credit in Filium Dei habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, mendacem facit cum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo.* Ex his patet, quod Deus veritas cognitionem efficit Dei Filii per suum testimonium, ita ut, nolens credere Filio neget, ipso facto, Deum Veritatem; facit enim illum mendacem.

Eandem exponit Paulus doctrinam (2): *Cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed sicut est vere, verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis.*

Igitur eatenus Dei erat doctrina illa ab Apostolo tradita, quatenus verbum ipsum, quo tradebatur, Dei ipsius erat verbum, quo Deus audiebatur.

Ad rem S. Thomas (3): «Licet locus ab auctoritate, quae fundatur super ratione humana, sit infirmissimus; locus tamen ab auctoritate, quae fundatur super revelatione divina, est efficacissimus.» Auctoritas igitur divina, seu Deus veritas, ex eo habet, ut ei credamus efficaciam, quod accedat illi revelatio, seu verbum Dei.

37. **Dico VII.** Conjunctio ista formae cum materia, seu, Dei verbum ac testimonium, quo Deus veritas, id est, Divina auctoritas, actuat et informat, ac inde verum exhibet objectum revelatum, pertinet ad formalem rationem objecti.

1.º Et sane, ipsa revelatio divina, seu testificatio, est *fundamentum* credendi et amplectendi veritatem revelatam, ut ait (ibid.)

(1) I, Jo. V, 10. — (2) I, Thes. II, 13.—(3) P. I, q. 1, a. 8 ad 2.

S. Th. et alibi saepe (1). Et Joannes, supra, ait; qui credit, Dei testimonium habet et credit, è contra, qui non credit veritati revelatae, neque Dei testimonio credit et mendacem Deum facit: ergo si suscipitur testimonium ut verum, eo ipso quod veritas revelata creditur; ac rejicitur testimonium ut mendax, cum non creditur id quod revelatur; ipsum testimonium est credendi ratio et fundamentum.

2.º Deinde, in composito id habet munus formae, quod se habet uti *actus* necessarius: atqui in divina revelatione verbum, seu testificatio Dei, se habet uti necessarius actus; est enim ipsa formalis *actuatio* objecti per Deum Veritatem, seu divinam auctoritatem: quia namque mentiri Deus non potest; ejusdem testificatio essentialiter vera, id est, divinae conformis veritati, existit, veramque exhibet rem testificatam: et inde mens huic assentiendo sub hac ratione veri, et veritati assentitur testimonii: consequenter, si assentitur, *habet testimonium Dei* in se; sin vero, *non credit in testimonium*, quod testificatus est Deus, uti (supra, 36) dictum est.

38. Dices 1.º Si assensus veritati revelatae praebatur propter aliquam *formalem* rationem, fides caeca non erit. Resp. Dist. Non erit caeca, id est, non excludet quamlibet rationem formalem credendi, etiam auctoritatem Dei revelantis; concedo assertum, et nego suppositum; id est, in eo reponi fidei caecitatem: si praebatur assensus ex formali ratione *naturali*, *humana*, seu aliunde suadente veritatem; conc. In eo quidem reponitur vera caecitas fidei, quod ratione non nitatur *humana*, seu *naturali*.

Dices 2.º Nequit, saltem prudenter, assensus ultra objecti formalis vim protendi. Sed assensus veritatibus revelatis adhibitus potest, ex imperio voluntatis, firmior esse quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium (2); ergo nulla datur formalis ratio ad illum movens assensum.

Resp. dist. *min.* Quam mereatur pondus rationum externe impellentium, seu motiva credibilitatis; conc. Quam mereatur pondus rationis *formalis*; nego *min.* et suppositum: non enim de ratione formali fidei ibi agitur; in propositione, scilicet, ab Innocentio XI proscripta.

§ IV.

De actione ipsa divinae testificationis.

39. *b*) Quomodo efficitur testificatio, id est, formalis et materialis objecti conjunctio? Cum perfici-

(1) 2, 2, q. 5, a. 3.—(2) Ex prop. 19 ab Innoc. XI damnata.

ciatur ejusmodi conjunctio per Dei testimonium, seu verbum, in hoc enim stricte dicta revelatio reponitur (1); quo pacto *testificatio ista, verbum*, seu *revelandi actio* compleatur quaerimus. Qua de re ambigue loquuntur AA., quod sub iisdem vocibus diversos aliquando mente gerant conceptus. Duplicem ergo distinguunt revelationem, internam aliam, et aliam externam; vel, ut alii loquuntur, activam et passivam. Revelationem internam seu activam vocant illos divinos intellectus vel voluntatis actus, quibus revelatio externa seu passiva efficitur. Haec autem sita est in illis externis, id est, a Deo distinctis, signis, per quae manifestantur conceptus interni Dei et objecta quae revelantur; sive signa ista in vocibus aëreis, sive in scriptis characteribus, sive in cognitionibus menti infusis posita sint.

40. Ad explicandum igitur quomodo fiat revelatio, seu Dei verbum et testificatio, alii id quod praecipuum et formale est, putant in actibus Dei internis esse reponendum; id autem quod externum et passivum est, ajunt esse conditionem quamdam requisitam, ut interna revelatio apprehendantur. Sic ergo rem hanc concipiunt: dantur in Deo rei, quam revelare vult, conceptus; item, voluntas talem rem conceptam ostendendi; et insuper, ordinatio quaedam intellectualis, ut quidam putant, illius conceptus ad eos quibus efficitur revelatio: illa autem intellectualis ordinatio, a voluntate imperante exorta, producit signum aliquod ad extra, quo percipitur res ut revelata a Deo.

41. Duplex praecipue in hanc opinionem urget difficultas, quam minime explicant. Prima; quod in eo actu constituat verbum, seu formalem revelationem, quem neque audimus, neque videmus; nempe, in actu quodam intellectuali, quem *ordinationem* vocant: cum dicat Apostolus; *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*. Secunda: cum verbum, seu locutio, possit *secundum se* verum esse vel falsum, id est, menti esse conforme vel difforme, & quo pacto ordinatio intellectualis, actus intellectus, potest in falsum, seu contra proprium ferri objectum; et ipsi intellectui difformis existere? Jure igitur, ut mihi videtur, hanc explodit opinionem Lugo (2) cum plurimis aliis.

42. Unde alii AA. in eo ponunt verbum, seu revelationem formalem, quod *externum est, passivum* et in nobis receptum. Quid autem istud erit? Si Canum audiamus et alios Thomistarum, id nihil erit aliud, nisi ipse habitus vel actus fidei infusus. «Hoc tamen» communiter rejicitur, et merito, ait Lugo (3); quia ille qui credit »habet pro motivo ex parte objecti revelationem et testificationem

(1) Vide supra, n. 34.—(2) De fide, D. I, n. 199.—(3) Ibid. n. 194.

»Dei ad credendum; non tamen habet pro objecto ipsum fidei habitum vel actum, nec allicitur aut movetur objective ab ipsis, ut »constat; non enim experimur habitum, nec habitus est objectum, »sed virtus quaedam ex parte potentiae ad eliciendum assensum.»

43. **Dico VIII.** Igitur in eo plane huic sententiae assentimur, verbum Dei et formalem revelationem aliquid esse externum Deo et passivum. Id sane, aperte indicat Paulus supra (1): *Cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei.* Nec non ad Romanos (2): *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Et S. Th. ait (3): «Omnibus articulis »fidei inhaeret fides propter unum medium, scilicet propter veritatem primam *propositam nobis* in Scripturis secundum doctrinam »Ecclesiae intelligentis sane. Et ideo qui ab hoc medio decedit, »taliter fide caret.» Cur autem fide caret? Quia recedit ab *objecto formali* fidei, ut in corpore explicat articuli. Proinde ipsum verbum externum pertinet ad formalem revelationem. Et quidem, interni et activi Dei actus, sive intellectus, sive voluntatis, nihil nobis dicunt vel revelant, sed sunt via et conatus, ac principium loquendi et revelandi: ipsum ergo verbum, ipsa formalis revelatio, aliquid externum et nobis propositum esse debet, adeoque a Deo distinctum.

ARTICULUS III.

De cognitione revelationis.

44. Superest denique ut paucis quo pacto innotescere possit Dei verbum, seu testificatio, dicamus. Ad hujus rei intelligentiam notandum, 1.^o: posse objectum aliquod duplici modo nobis elucere; immediate, vel mediate: sic, qui Romam vidit, immediate ejus novit existentiam; qui autem non vidit, mediate tantum; utraque tamen, quovis modo habita, notitia certo constare potest.

2.^o: Sive immediate, sive mediate nobis objectum aliquod proponatur, in triplici claritatis gradu menti objici potest: vel ita, ut dignum sit assensus certi et *evidentis*; et ejusmodi veritates dicuntur evidentes, quia argumenta seu motiva assentiendi sunt evidentia; puta, principia plurima, et theoremeta philosophica et mathematica, etc.: vel ita, ut dignum sit propositum objectum assensus certi, licet obscuri; et dicuntur veritates istae moraliter certae; puta, quod non me fallere intendunt qui dicunt existere Americas, Romam, Imperium Sinense; quod non consenserunt cives omnes ut

(1) N. 33.—(2) X, 17.—(3) 2, 2, q. 5, a. 3, ad 2.

me occidant, etc. Patet, eos amentes reputari qui hisce moraliter certis veritatibus assensum recusant certum, quemadmodum illos qui prima principia in dubium vertunt. Vel, denique, sic veritas aliqua objicitur, ut assensu *probabili* digna haberi debeat; nempe, quando argumenta *probabiliter* suadent objectum. Sic tribunalia duobus vel tribus fidem praebent testibus; viator prudenter ducitur et viam prosequitur, uno vel altero regionis cive viam indicante; libenter fratres nostros, parentesque amplectimur et agnoscimus, etc., etc.

3.^o Notandum etiam, argumenta veritates revelatas suadentia, non eo tendere *directe* et principaliter ut ipsas suadeant et ostendant veritates, sed ut suadeant directe revelationem et illas consequenter; vult enim Deus ut ejus testimonio honorem et fidem praebeamus. Vide S. Thomam de hac re (1).

§ I.

Quod certo revelatio dignosci potest.

46. **Dico IX.** Dantur argumenta moraliter certa, quae morali evidentia, seu certitudine, suadere possunt, an veritates aliquae sint revelatae a Deo: proinde Dei verbum seu testimonium innotescere certo potest, adeoque et conjunctio veritatis primae cum secunda, objecti formalis cum materiale; unde possibilis est revelatio.

Prob. Circa factum natura sua cognoscibile et objective connexum cum principiis evidentiter vel moraliter certis, dari argumenta possunt moraliter certa illud suadentia. Sed a Deo veritatem aliquam revelari quoddam est factum natura sua cognoscibile, et connexum, si fiat, cum principiis certis: ergo. *Major* ex propriis elucet terminis: cur enim dignoscimus factum istud; scilicet, hunc vel illum hominem loqui ac testificari? Quia verbum seu loquela est factum cognoscibile, estque etiam certo dignoscibile quod verbum ab hoc vel illo procedat homine, et quod effectus suum accipit esse a causa, et inde, id quod verbo significatur a loquente significari.

Min. prob. Ideo loquela et testificatio hominis cognosci potest, quia characteres peculiare cum sua causa connexos induit et exhibet. Sed Dei verbum et testificatio habet quoque proprios characteres, eosque exhibere valet; ergo.

Minor. ut videtur, nequit in dubium ab ullo revocari. a) In pri-

(1) 2, 2, q. 5, a. 2.
THEOL.—Tom. I.

mis Deus praeferet characteribus et attributis, puta; sapientia, potentia, sanctitate, quibus infinite a quocumque alio ente discrepat: poterit ergo Dei testificatio cum aliquo vel pluribus connecti attributis, indeque dignosci. b) Dependens in esse reali cujuscumque effectus a sua causa, est intrinsece et transcendentaliter connexa cum tali causa, determinata et individua: igitur quivis Dei effectus, sive in mente efficiatur eidem intus loquendo, sive in sensibus extrinsecus aliquid indicando, habet suum transcendentalem ad Deum respectum. Atqui potest Deus hujusce respectus speciem seu notitiam mente infundere; ergo Dei verbum ac testificatio nullatenus suis caret characteribus ut dignosci valeat morali saltem certitudine, seu evidentia.

46. Dico X. Dantur argumenta evidentia quibus etiam evidenter innotescere potest, Deum revelare aliquam veritatem.

Nota. Ut diximus, aliud est objectum evidens, id est, dignum assensu evidenti; aliud vero esse credibile, id est, dignum creditu, seu assensu obscuro. Igitur credibilitas poterit esse evidens, quamvis res credita obscura ac inevidens fuerit: sic credibilia certo et evidenter sunt facta plurima historica, non tamen evidentia. Consentiant Auctores omnes, evidenter credibilem, seu dignam firmissimo assensu, posse (imo, et re ipsa esse) revelationem fieri: nunc adjicimus, posse, quoque esse evidentem; utrum autem talis re ipsa existat, ut plures graves sentiunt AA., non est hic disserendi locus.

47. Prob. 1.º Apostoli et ceteri discipuli, qui Christum et viderunt et audiverunt, poterant sane evidenter dignoscere utrum quidquam revelaret, seu testaretur: *Et vidimus et testamur, et annuntiamus vobis vitam aeternam* (1). Nos ergo per Joannis testimonium (moraliter certum sane nobis, evidens autem discipulis ipsius) Christi verbum ac revelationem dignoscimus: ipse autem ait: *Quod vidimus et audivimus, annuntiamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio ejus Jesu Christo.* Sic et Paulus ab ipso Domino mysterium didicit Eucharistiae (2), imo et Evangelium (3): evidens ergo Dei revelatio dari potest.

48. Prob. 2.º S. Thomas ait (4): «Si aliquis propheta praenuntiaret in sermone Domini aliquid futurum, et adhiberet signum mortuum suscitando, ex hoc signo convinceretur intellectus videns, ut cognosceret manifeste hoc dici a Deo, qui non mentitur;

(1) I.ª Jo. I, 2, 3.—(2) I. Cor. XI, 23.—(3) Gal. I, 11, 12.—(4) 2, 2, q. 5, a. 2.

»licet illud futurum, quod praedicatur, *in se non esset evidens.* Unde »per hoc ratio fidei non tolleretur.» Inde docet S. Th. hoc modo daemones credere: «Vident enim multa manifesta indicia, ex quibus percipiunt doctrinam Ecclesiae a Deo esse.» Deinde subjicit: «Hoc ipsum daemones displicet quod, signa fidei sunt tam evidens, ut per ea credere compellantur; et ideo in nullo malitia eorum minuitur per hoc quod credunt.»

49. 3.º Ex ratione supra (n. 45) posita, elucet, posse certitudine saltem morali dignosci, utrum Deus quidquam revelaverit; quo posito arguimus. Ille qui certo moraliter novit Deum loqui et revelare, potest ac debet certo credere propter Dei testimonium, et poterit Deus ipse ad hunc assensum eliciendum supernaturaliter cooperari. Atqui assensus alicujus veritatis propter Dei verbum elicitus, et cum Dei supernaturali cooperatione, habet transcendentalem ordinem ad Deum loquentem: ergo quicumque evidenter noverit consensum illum, et dignoscet evidenter a Deo fuisse veritatem illam revelatam. Subs. Atqui nihil repugnat quominus consensus ille, utpote cognoscibile verum, menti alicui a Deo evidenter manifestetur: ergo Deum veritatem aliquam revelasse, potest evidenti argumento dignosci.

Unde ait Lugo (1), quod hanc nostram propositionem, «adversus Bannez, qui id negavit, docet communis sententia; Cajetanus, Durand., Carthus., Bassolis, Aragon, Alphon. Mendoza; videatur Suarez, ubi affert plures alios; Vazquez, Valentia, Salas. Et probatur facile, quia, etc.»

50. Confir. Qui evidenter cognoscit actum absoluta et infallibili certitudine cum objecti veritate connexum, dignoscit etiam evidenter objecti veritatem. Atqui fidei actus est eo modo connexus cum veritate objecti, id est, divina revelatione: ergo videns fidei actum, et Dei revelationem evidenter noscit.

Min. ex Trident. (2) constat; nec non ex SS. PP. quorum doctrinam exhibet S. Thomas dicens (3): «Quamquam sapientia, scientia et intellectus respectu nostri certiores sint ipsa Fide; secundum se tamen, cum fides primae innitatur veritati, ea est omnium virtutum intellectualium certissima.» Unde quemadmodum evidentiam haberet scitae veritatis, qui actum sciendi evidenter nosset; sunt enim intrinsecus et absolute haec connexa; a pari, qui intrinsecus actum fidei videret, et existere revelationem videret.

51. Dices: Actus fidei est cognitio obscura revelationis Dei; ergo licet evidenter et intuitive cognoscatur, nequit revelationis exis-

(1) De fide, disp. 2, sec. 1, n. 1.—(2) Sess., 6, can. 16.—(3) 2, 2, q. 4, a. 8.